

Oryginalna praca badawcza

Ireneusz Bieniecki

Akademia Pomorska

Słupsk

bieniecki.ireneusz@vp.pl

SZKOŁA PODOFICERÓW SANITARNYCH WOJSK WEWNĘTRZNYCH W SZCZECINIE I JEJ ZNACZENIE W SZKOLENIU NIŻSZEGO PERSONELU MEDYCZNEGO DLA POTRZEB WOJSK OCHRONY POGRANICZA I KORPUSU BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO W LATACH 1958–1966

THE MEDICAL NON-COMMISSIONED OFFICERS SCHOOL OF THE INTERIOR FORCES IN SZCZECIN AND ITS IMPORTANCE IN THE TRAINING OF LOW-LEVEL MEDICAL STAFF FOR THE BORDER DEFENSE FORCES AND FOR THE INTERIOR SECURITY CORPS IN THE YEARS 1958–1966

Zarys treści: W artykule zaprezentowano powstanie i rozwój organizacyjny Szkoły Podoficerów Sanitarnych Wojsk Wewnętrznych w Szczecinie, funkcjonującej przy 12. Pomorskiej Brygadzie Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1958–1966. Scharakteryzowano jej rolę w przygotowaniu specjalistów podoficerów i sanitariuszy dla Wojsk Ochrony Pogranicza (WOP) i Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW). Omówiono m.in. takie zagadnienia, jak: rozwój organizacyjny tej placówki, organizacja i przebieg procesu nauczania elewów, wykładane przedmioty oraz obsada personalna.

Słowa kluczowe: szkolnictwo Wojsk Ochrony Pogranicza, Szkoła Podoficerów Sanitarnych Wojsk Wewnętrznych w Szczecinie, szkolenie sanitariuszy Wojsk Wewnętrznych
Key words: Schools of the Border Defense Forces, the Medical Non-Commissioned Officers School of the Interior Forces in Szczecin, training of paramedics for the Interior Forces

Wstęp

Specyfika i charakter służby w Wojskach Ochrony Pogranicza (WOP) powodowały, że w pododdziałach tej formacji od samego początku jej funkcjonowania (13 września 1945 r.) zachodziła potrzeba posiadania licznej grupy specjalistów w różnych dziedzinach, w tym również podstawowego personelu medycznego w grupie żołnierzy zasadniczej służby wojskowej (zsw). Dlatego też do 15 maja 1991 r., kiedy to rozwiązano WOP, w jednostkach tej formacji pełnili służbę odpowiednio przeszkoleni sanitariusze – żołnierze zsw¹. W dotychczasowej literaturze poświęconej problematyce WOP zagadnienia związane ze szkoleniem specjalistów niższego szczebla dla służby zdrowia tej formacji nie były przedmiotem opisu, dlatego celowe wydaje się zaprezentowanie tej problematyki.

Pomimo licznych badań prowadzonych w archiwach autorowi nie udało się dotrzeć do materiałów potwierdzających organizację szkolenia sanitariuszy w okresie pierwszych kilkunastu lat funkcjonowania formacji WOP. Jednak przyjęto tezę, że początkowo, zanim powołano do życia specjalistyczną placówkę szkolącą sanitariuszy z grupy żołnierzy zsw dla potrzeb WOP, prawdopodobnie ich szkolenie organizowano w brygadach WOP (BWOP).

Powstanie i rozwój organizacyjny Szkoły Podoficerów Sanitarnych Wojsk Wewnętrznych w latach 1958–1966

Podczas prowadzonych badań wyżej podpisanemu udało się odnaleźć pierwszy dokument dotyczący organizacji szkolenia sanitariuszy, datowany na rok 1958, a więc rok, w którym doszło do utworzenia Szkoły Podoficerów Sanitarnych Wojsk Wewnętrznych (SPS WW) przy Pomorskiej BWOP w Szczecinie.

W tym właśnie roku Oddział Szkolenia Bojowego Dowództwa WOP w Warszawie opracował i wydał „Program szkolenia sanitariuszy WOP na rok 1958/1959”. Zgodnie z tym dokumentem celem szkolenia sanitarnego było:

[...] zapoznać żołnierzy kursu sanitarnego z niektórymi chorobami zakaźnymi, ich objawami, profilaktyką, zasadami higieny wojskowej, ogólną budową ciała ludzkiego, środkami farmakologicznymi oraz przeprowadzić zajęcia praktyczne, celem wyszkolenia w okazywaniu pierwszej pomocy w wypadkach urazów, skażeń bojowymi środkami trującymi i promieniotwórczymi [...]².

Zajęcia z zakresu szkolenia sanitarnego realizował personel Służby Medycznej Oddziału (Dowództwa WOP w Warszawie – DWOP). Według tego dokumentu zaję-

¹ Zob. Z. Jackiewicz, *Wojska Ochrony Pogranicza 1945-1991. Krótki informator historyczny*, Kętrzyn 1998; J. Prochwicz, *Wojska Ochrony Pogranicza 1945-1965. Wybrane problemy*, Piotrków Trybunalski 2011 oraz H. Łach, *System ochrony polskiej granicy państwowej w latach 1989-2004*, Olsztyn 2013.

² Archiwum Straży Granicznej (dalej ASG) w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1177, t. 33, Program szkolenia sanitariuszy WOP na rok 1958/1959, Warszawa 1958, s. 3.

cia teoretyczne z zasad higieny wojskowej, epidemiologii, anatomii, farmakologii, toksykologii i atomistyki zalecano przeprowadzać w formie wykładów z wykorzystaniem wszelkich służących do tego pomocy poglądowych, tablic orientacyjnych, wykresów i schematów. Natomiast szkolenie dotyczące udzielania pierwszej pomocy w wypadku zranień, skażeń ciałami chemicznymi i bojowymi środkami promieniotwórczymi oraz pracy na izbie chorych nakazano realizować praktycznie. Na tych zajęciach sanitariusze mieli przyswoić sobie wiedzę niezbędną przy realizacji zadań praktycznych.

Opracowany program szkolenia sanitariuszy uwzględniał zestaw przedmiotów, na które przeznaczono łącznie 144 godzin nauki (100%), co zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 1

Program szkolenia sanitariuszy dla potrzeb WOP z roku 1958

Table 1

The paramedic training program for the Border Defense Forces in 1958

Lp.	Nazwa przedmiotu	Liczba godzin	Odsetek ogółu godzin lekcyjnych
1.	Ogólne zasady wyposażenia sanitariusza, sposoby przenoszenia rannych	10	6,9
2.	Ogólne wiadomości o budowie ciała ludzkiego	4	2,8
3.	Udzielanie pierwszej pomocy	15	10,5
4.	Choroby zakaźne zapobieganie i zwalczanie	20	13,9
5.	Higiena wojskowa	30	20,8
6.	Zasady ochrony przed działaniem bojowych środków promieniotwórczych oraz udzielanie pierwszej pomocy w tych wypadkach	8	5,5
7.	Bojowe środki trujące	4	2,8
8.	Farmakologia	3	2,1
9.	Zajęcia praktyczne	20	13,9
10.	Kontrola znajomości tematyki	10	6,9
11.	Praktyczne zapoznanie się z pracą sanitariuszy izby chorych	20	13,9
Ogółem		144	100,0

Źródło: ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1177, t. 33, Program szkolenia sanitariuszy WOP na rok 1958/1959, Warszawa 1958, s. 3

Jak wynika z powyższego zestawienia, najwięcej czasu nauki przeznaczono na następujące przedmioty: higiena wojskowa (20,8%), choroby zakaźne (13,9%) i zajęcia praktyczne (13,9%).

Zajęcia praktyczne w procesie szkolenia nakazano dostosować do wymienionych w programie tematów, przeznaczając po 10 godzin na tematy 1 i 5. Na kontrolę znajomości zagadnień przewidywano według tego programu 10 godz. (tematy 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8)³.

³ Tamże.

Natomiast specjalną placówkę przygotowującą niższy personel specjalistyczny w służbie zdrowia – sanitariuszy dla potrzeb Wojsk Wewnętrznych (WW – WOP i KBW) – zorganizowano w połowie roku 1958. Utworzenie Szkoły Podoficerów Sanitarnych Wojsk Wewnętrznych (SPS WW) przy 12. Pomorskiej Brygadzie WOP (12. PBWOP) w Szczecinie nastąpiło na podstawie zarządzenia organizacyjnego dowódcy (dcy) WW nr 013/WW z 30 maja 1958 r.⁴ Rozkaz zorganizowania z dniem 15 lipca 1958 r. tej placówki (według etatu 348/23) otrzymał dowódca 12. PBWOP i szef Służby Zdrowia WOP. Miejscem dyslokacji szkoły były koszary tej jednostki przy ul. Żołnierskiej 4 w Szczecinie. SPS WW podlegała dowódcy WOP w Warszawie.

Początkowo szkolenie w SPS WW nakazano prowadzić według programu opracowanego przez Centralny Zarząd Służby Zdrowia MSW w dwóch trzymiesięcznych turnusach:

- pierwszy turnus – od 1 lutego do 30 kwietnia,
- drugi turnus – od 1 lipca do 30 września.

W celu obsadzenia stanowisk etatowych w SPS WW dowódca WOP nakazał przyjąć z KBW kilkanaście osób personelu, w tym: trzech dców plutonów, dziewięciu dców drużyn oraz wykładowcę-lekarza. Natomiast kandydatów na pozostałe stanowiska oficerskie miał wytypować szef Oddziału Kadr WOP, a na podoficerskie – dowódca 12. PBWOP w Szczecinie. Organizowanie szkoły planowano zakończyć do 30 lipca 1958 r.⁵

Na podstawie powyższego zarządzenia organizacyjnego komendant SPS przy 12. Pomorskiej BWOP otrzymał polecenie rozpoczęcia z dniem 16 lipca 1958 r. programowego szkolenia podoficerów sanitarnych skierowanych z jednostek WOP i KBW. W tym celu dowódcy jednostek WOP wytypowali spośród żołnierzy zsw (rocznik 1937) 40 kandydatów na kurs podoficerów sanitarnych. Przybyli oni dnia 14 lipca 1958 r. na trwające 3 miesiące przeszkolenie w tej placówce. Wobec kandydatów sformułowano następujące wymagania:

- zdolność do służby liniowej lub zdolność do służby liniowej z ograniczeniem,
- wykształcenie ogólne minimum 7 klas szkoły podstawowej i odpowiedni poziom ogólny.

W pierwszej kolejności nakazano typować żołnierzy, którzy posiadali ukończone kursy sanitarne i zgłosili się na zasadzie dobrowolności⁶.

Podobnie sytuacja przedstawiała się na początku kolejnego roku (1959), kiedy to ukazało się zarządzenie nakazujące przeszkolenie dla potrzeb WOP i KBW podoficerów rocznika 1938 w specjalności sanitariuszy. W tym celu dowódca 12. Pomorskiej BWOP otrzymał polecenie zorganizowania szkolenia w SPS WW dla 90 elewów, w tym:

⁴ Z. Jackiewicz w swoim opracowaniu podaje wcześniejszy dokument, na którego podstawie powołano tę placówkę – zarządzenie DWW nr 07/WW z 28 marca 1958 r. Zob. Z. Jackiewicz, *Wojska...*, s. 168.

⁵ ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1611, t. 73, Rozkaz organizacyjny dcy WOP nr 06 z 1 lipca 1958 r., s. 1–2. Zob. Z. Jackiewicz, *Wojska...*, s. 168.

⁶ ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1413, t. 10, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP nr 0105/Sztab z 4.07.1958 r. w sprawie szkolenia personelu sanitarnego dla potrzeb jednostek WOP i KBW, s. 1–2.

- 40 elewów dla potrzeb WOP (skierowanych z jednostek WOP),
- 50 elewów dla potrzeb KBW (skierowanych z jednostek KBW).

Czas tego szkolenia określono na trzy miesiące (od 1 lutego do 25 kwietnia 1959 r.) według programu Oddziału Służby Medycznej WOP⁷.

Również i tym razem przy typowaniu kandydatów do SPS WW kierowano się określonymi zasadami, które powinni spełniać kandydaci:

- zdolność do służby liniowej,
- wykształcenie co najmniej 7 klas szkoły podstawowej,
- w zależności od charakteru szkoły (kursu), odpowiednie przygotowanie zawodowe,
- zamiłowanie kandydatów do danej specjalności⁸.

Tabela 2

**Przydział kandydatów do SPS WW przy Pomorskiej BWOP
według stanu z 7 stycznia 1959 r.**

Table 2

**Assignment of candidates to Medical Non-Commissioned Officers School
of the Interior Forces, the Pomeranian Brigade Border Defense Forces
as of 7 January 1959**

Lp.	Jednostka WOP	Liczba kandydatów	Odsetek ogólnego stanu sanitariuszy WOP
1.	3. Karpacka BWOP	4	10
2.	4. Górnośląska BWOP	4	10
3.	5. Sudecka BWOP	4	10
4.	8. Łużycka BWOP	4	10
5.	9. Lubuska BWOP	4	10
6.	12. Pomorska BWOP	4	10
7.	15. Bałtycka BWOP	4	10
8.	16. Kaszubska BWOP	4	10
9.	19. Kętrzyński OWOP	2	5
10.	22. Białostocki OWOP	2	5
11.	23. Chełmski OWOP	2	5
12.	26. Przemyski OWOP	2	5
Razem		40	100

Źródło: ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1286, t. 96, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP nr 04 z 7.01.1959 r. w sprawie szkolenia podoficerów rocznika 1938 na szkołach i kursach sanitariuszy, chemików, majstrów rusznikarskich oraz kierowców łodzi motorowych (zał. nr 1)

Z powyższego zestawienia wynika, że z początkiem 1959 r. do SPS z BWOP kierowano na przeszkolenie po 4 kandydatów, natomiast z OWOP po 2 kandydatów.

Kolejny kurs sanitariuszy rozpoczął się w połowie roku 1959. Komendant SPS WW przy 12. Pomorskiej BWOP otrzymał polecenie, aby od 1 lipca 1959 r. rozpo-

⁷ ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1286, t. 96, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP nr 04 z 7.01.1959 r. w sprawie szkolenia podoficerów rocznika 1938 na szkołach i kursach sanitariuszy, chemików, majstrów rusznikarskich oraz kierowców łodzi motorowych, s. 1.

⁸ Tamże, s. 2.

czyć programowe szkolenie podoficerów sanitarnych z jednostek WOP i KBW. W tym celu dowódcy jednostek WOP mieli wytypować spośród żołnierzy zsw (rocznik 1938) łącznie 42 kandydatów na trwający trzy miesiące kurs podoficerów sanitarnych. Kandydaci winni byli spełniać następujące warunki:

- zdolność do służby liniowej lub zdolność do służby liniowej z ograniczeniem,
- wykształcenie ogólne minimum 7 klas szkoły podstawowej i odpowiedni poziom ogólny.

W pierwszej kolejności należało typować żołnierzy, którzy posiadali ukończone kursy sanitarne i zgłaszali się na zasadzie dobrowolności⁹.

Dopiero w końcu 1959 r. wymogi dotyczące kwalifikowania kandydatów uległy niewielkiej modyfikacji i przy typowaniu kandydatów do szkoły i na kursy polecono kierować się następującymi zasadami:

- zdolność do służby liniowej,
- wykształcenie co najmniej 7 klas szkoły podstawowej,
- w zależności od rodzaju szkoły (kursu), odpowiednie przygotowanie zawodowe,
- zamiłowanie kandydatów do danej specjalności,
- typowania przeprowadzić przy współudziale szefów wydziałów i służb, do których kandydaci byli przeznaczeni¹⁰.

Na początku lat 60. XX w. organizacja procesu szkolenia podoficerów i sanitariuszy w tej placówce nie uległa zmianie, np. w końcu kwietnia 1960 r. zakończono kolejny turnus szkoleniowy sanitariuszy. Słuchaczy szkolonych dla WOP, którzy uzyskali średnią ocenę bardzo dobrą i dobrą, awansowano do stopnia starszego szeregowego. Terminy skierowania absolwentów na praktykę oraz kwestie związane z zakwaterowaniem i wyżywieniem uzgodniono z wojewódzkimi szpitalami MSW. Absolwentów szkoły w terminie do 30 kwietnia 1960 r. po całkowitym rozliczeniu skierowano do macierzystych jednostek w celu dalszego pełnienia służby¹¹.

Kolejny, drugi, turnus w roku 1960 w SPS WW był już przewidziany dla 101 elewów (rocznik 1939) i został zorganizowany od 1 lipca do 30 września 1960 r. według programu opracowanego przez Oddział Służby Medycznej WOP w Warszawie. W grupie znalazło się 36 żołnierzy zsw szkolonych dla WOP i 65 żołnierzy zsw dla KBW (z jednostek wojskowych tych formacji). Kandydaci na elewów musieli spełnić podobne wymagania jak wcześniej¹².

Przeciętnie z każdej BWOP typowano 4–5 kandydatów na sanitariuszy w celu ich przeszkolenia w SPS WW w Szczecinie.

⁹ ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1286, t. 96, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP nr 0101/Sztab z 19.06.1959 r. w sprawie szkolenia personelu sanitarnego dla potrzeb jednostek WOP i KBW, s. 1.

¹⁰ ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1413, t. 11, Wytoczne dcy WOP w sprawie organizacji szkół podoficerskich i kursów specjalistycznych spośród żołnierzy rocznika 1939, s. 1, 3.

¹¹ ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1606, t. 41, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP pf 78/Sztab z 14.04.1960 r. w sprawie zakończenia szkolenia programowego w Podoficerskiej Szkole Sanitarnej WW przy 12. PBWOP, s. 1.

¹² ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1606, t. 41, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP pf 131/Sztab z 14.06.1960 r. w sprawie szkolenia personelu sanitarnego dla potrzeb jednostek WOP i KBW, s. 1–2.

Tabela 3

**Przydział kandydatów do SPS WW przy 12. PBWOP
z jednostek WOP z 14 czerwca 1960 r.**

Table 3

**Assignment of candidates to the Medical Non-Commissioned Officers School
of the Interior Forces, the 12th Border Defense Brigade Border Defense Forces
from units of the Border Defense Forces of 14 June 1960**

Lp.	Nazwa jednostki WOP	Liczba kandydatów
1.	Karpacka BWOP w Krakowie	4
2.	Górnośląska BWOP w Gliwicach	4
3.	Sudecka BWOP w Kłodzku	4
4.	Łużycka BWOP w Lubaniu Śląskim	4
5.	Lubuska BWOP w Krośnie Odrzańskim	4
6.	Pomorska BWOP w Szczecinie	4
7.	Bałtycka BWOP w Koszalinie	5
8.	Kaszubska BWOP w Gdańsku	4
9.	Białostocki Oddział WOP w Białymstoku	2
10.	Oficerska Szkoła WOP w Kętrzynie	1
Ogółem		36

Źródło: ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1606, t. 41, Załącznik nr 1 do Zarządzenia Szefa Sztabu WOP pf 131/sztab z 14.06.1960 r., s. 1

Natomiast podczas kursu sanitariuszy, który odbył się od 4 marca do 30 sierpnia 1963 r., w SPS przeszkolono łącznie 50 sanitariuszy (rocznik 1942) z ośmiu BWOP¹³.

Na początku lat 60. XX w. sanitariusze-żołnierze zsw WOP brali również udział w zabezpieczeniu medycznym ćwiczeń wojskowych organizowanych w tej formacji. Dla przykładu, wydane w związku z organizacją takich ćwiczeń zarządzenie Szefa Sztabu WOP nakazywało, aby do dyspozycji dowódcy 23. Chełmskiego Oddziału WOP (Chełm Lubelski) skierować oficerów, podoficerów i żołnierzy, którzy posiadali dodatkowe wyniki szczepień przeciwko ospie oraz zostali wyposażeni w indywidualne opatrunki osobiste.

Wspomniane ćwiczenia miały być zabezpieczone siłami plutonu medyczno-sanitarnego 23. Chełmskiego Oddziału WOP oraz środkami i sprzętem izby chorych.

Dla zabezpieczenia organizowanych ćwiczeń do dyspozycji dowódcy plutonu medyczno-sanitarnego 23. Chełmskiego Oddziału WOP skierowano lekarza z Granicznej Placówki Kontrolnej (GPK) WOP Terespol wraz z pojazdem sanitarnym oraz 10 sanitariuszy z uкомплекowanymi torbami sanitarnymi na wyposażeniu. Skierowani sanitariusze wywodzili się z następujących jednostek tej formacji:

- 3. Karpacka BWOP – 1 sanitariusz,
- 4. Górnośląska BWOP – 2 sanitariuszy,
- 5. Sudecka BWOP – 1 sanitariusz,
- 8. Łużycka BWOP – 1 sanitariusz,
- 9. Lubuska BWOP – 1 sanitariusz,
- 12. Pomorska BWOP – 1 sanitariusz,

¹³ ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. 1544, t. 144, Zestawienie liczbowe żołnierzy służby zasadniczej rocznika 1942 przeznaczonych do szkolenia (zał. nr 1 do wytycznych Szefa Sztabu WOP przy rozkazie dcy WOP nr 0179/WOP z 14.12.1962 r., s. 1.

- 16. Kaszubska BWO – 2 sanitariuszy,
- 22. Białostocki Oddział WOP – 1 sanitariusz.

W związku z ćwiczeniami nakazano, aby chorych i rannych ewakuować transportem własnym i w zależności od wskazań hospitalizować w najbliższych szpitalach społecznej służby zdrowia, MSW względnie izbie chorych. Chorych zakaźnie polecono izolować natychmiast w szpitalach szkolnych, stosując wobec żołnierzy kontaktujących się z nosicielami chorób zakaźnych odpowiednie środki zapobiegawcze.

Ponadto zalecano systematycznie kontrolować stołówki, kuchnie, magazyny żywnościowe, przebadać personel kuchenny oraz źródła wody, z których jednostka korzystała w okresie ćwiczeń. Żołnierzy w tym czasie polecono zaopatrzyć w przegotowaną wodę do picia względnie kawę. Nad pododdziałami ćwiczącymi zamierzano wzmocnić nadzór sanitarno-higieniczny, a w rejonie ćwiczeń przeprowadzić zwiad sanitarny¹⁴.

Z dniem 1 września 1964 r. rozpoczęto w SPS WW w Szczecinie kolejny kurs sanitarny dla 165 żołnierzy zsw, w tym 16 dowódców drużyn i 149 szeregowych. W organizacji szkoły występowały w tym czasie cztery plutony, każdy składający się z czterech drużyn (dr.). Stany osobowe plutonów były następujące:

- 1. pl. – 4 dców dr. + 41 szer.,
- 2. pl. – 4 dców dr. + 34 szer.,
- 3. pl. – 4 dców dr. + 39 szer.,
- 4. pl. – 4 dców dr. + 35 szer.¹⁵.

W pierwszej połowie 1965 r. organizacja SPS WW uwzględniła 120 elewów stanu zmiennego (w tym 80 z KBW i 40 z WOP) oraz 180 sanitariuszy stanu zmiennego z jednostek WOP. Kadra i słuchacze szkoły posiadali na swoim uzbrojeniu 8 pistoletów i 133 pistolety maszynowe¹⁶. Natomiast w pierwszej połowie 1965 r. największy odsetek szkolonych w SPS WW stanowili przeszkoleni żołnierze zsw – łącznie 207 żołnierzy, w tym 40 podoficerów i 167 szer. na kursie sanitariuszy, których następnie przydzielono do macierzystych jednostek.

Ponadto w SPS WW w Szczecinie prowadzono także szkolenia rezerwistów. Na przykład w 1965 r. zorganizowano przeszkolenie grupy kilkudziesięciu żołnierzy rezerwy: w kwietniu przeszkolono ich 30, w tym 10 podoficerów i 20 szeregowych (1–30 kwietnia 1965 r.), natomiast w maju – 18, w tym 3 podoficerów i 15 szeregowych (3 maja – 1 czerwca 1965 r.).

W tym czasie elewów do szkoły nadal kierowano z jednostek WW, np. na początku 1965 r. do placówki tej wcielono ogółem 128 elewów, w tym 47 z jednostek WOP i 81 z jednostek KBW¹⁷.

¹⁴ ASG w Szczecinie, Akta DWOP, sygn. nr 1544, t. 114, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP płka Bronisława Wąsowskiego nr 0151 z 13.08.1963 r. o zabezpieczeniu medycznym ćwiczeń wojskowych w 23. Chełmskim Oddziale WOP w dniach 26.08–16.09.1963 r., s. 1.

¹⁵ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1939, t. 60, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 2 z 1.09.1964 r., s. 1.

¹⁶ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 63, Książka ewidencyjna Szkoły Sanitarnej WOP 2.02-30.07.1965 r., s. 1–6.

¹⁷ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 64, Książka ewidencji Szkoły Sanitarnej WOP 2.02.1965–30.07.1965 r., s. 1–6.

Tabela 4

**Przydział żołnierzy zsw do jednostek WOP po przeszkoleniu
w SPS WW w Szczecinie odbytym od 2 lutego do 30 lipca 1965 r.**

Table 4

**Assignment of conscripts to units of the Border Defense Forces after training
in the Medical Non-Commissioned Officers School
of the Interior Forces in Szczecin conducted between February 2 and July 30, 1965**

Lp.	Jednostka WOP	Szkoleni podoficerowie w SPS WW 1.02–30.07.1965	Kurs sanitariuszy w SPS WW 1.02–30.07.1965	Odsetek sanitariuszy przydzielonych do jednostek WOP w stosunku do całego stanu kursu sanitariuszy
1.	Pomorska BWOP	16	28	16,7
2.	Karpacka BWOP	3	8	4,8
3.	Górnśląska BWOP	3	20	12,0
4.	Sudecka BWOP	2	14	8,4
5.	Łużycka BWOP	4	30	18,0
6.	Lubuska BWOP	5	28	16,7
7.	Bałtycka BWOP	–	14	8,4
8.	Kaszubska BWOP	3	12	7,2
9.	22. Oddział WOP	–	2	1,2
10.	23. Oddział WOP	–	1	0,6
11.	26. Oddział WOP	–	4	2,4
12.	Oficerska Szkoła WOP	–	3	1,8
13.	GPK Terespol	–	1	0,6
14.	Samodzielna Eskadra Lotnictwa Rozpoznawczego WOP	4	2	1,2
Ogółem		40	167	100

Źródło: ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 64, Książka ewidencji Szkoły Sanitarnej WOP 2.02.1965–30.07.1965 r., s. 1–6

W połowie lat 60. XX w. SPS WW posiadała strukturę organizacyjną opartą na czterech plutonach. Dla przykładu, jesienią 1965 r. w związku z kursem sanitariuszy dla WOP trwającym od 1 września do 30 października 1965 r. na stanowiska dowódców poszczególnych plutonów szkolnych zostali wyznaczeni:

- dca 1. pl. (4 dr.) – por. Hieronim Tyll,
- dca 2. pl. (4 dr.) – plut. pchor. Zdzisław Markowski,
- dca 3. pl. (4 dr.) – plut. pchor. Stanisław Baster,
- dca 4. pl. (4 dr.) – kpr. Andrzej Bieniek¹⁸.

Natomiast w związku z przybyciem poborowych do SPS w dniach 20–24 października 1965 r. i rozpoczęciem procesu szkolenia tych żołnierzy na stanowiska dowódców plutonów szkolnych zostali wyznaczeni:

¹⁸ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 65, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 162 z 31.08.1965 r., s. 9-11.

- dca 1. plutonu szkolnego (3 dr. po 11 żołnierzy) – por. Hieronim Tyll,
- dca 2. plutonu szkolnego (3 dr. po 11 żołnierzy) – kpr. pchor. Jerzy Marczyński,
- dca 3. plutonu szkolnego (3 dr. – 13, 14 i 13 żołnierzy) – por. Lipiński,
- dca 4. plutonu szkolnego (3 dr. po 13 żołnierzy) – por. Ryszard Stefaniak¹⁹.

Od 1 lutego 1966 r. (zgodnie z rozkazem dowódcy WOP) w SPS rozpoczęło się szkolenie kolejnej grupy sanitariuszy dla tej formacji. W związku z powyższym na stanowiska dowódców plutonów wyznaczono:

- dcę plutonu III (4 dr. – 40 żołnierzy) – kpr. Jana Faltyna,
- dcę plutonu IV (4 dr. – 40 żołnierzy) – kpr. pchor. Mariana Pietrachę²⁰.

Egzaminy końcowe dla uczestników tego kursu przeprowadzono 15–16 marca 1966 r. z następujących siedmiu przedmiotów:

- organizacja i taktyka służby zdrowia (OTSZ),
- anatomia,
- chirurgia,
- higiena,
- epidemiologia,
- choroby wewnętrzne,
- obrona przed bronią masowego rażenia (OPBMAR)²¹.

Po ukończonym kursie sanitariuszy WOP do 12 jednostek tej formacji skierowano łącznie 139 żołnierzy.

Z tabeli 5 wynika, że w roku 1966 najwięcej sanitariuszy skierowano do: Łużyckiej i Lubuskiej BWOP – po 14 oraz Pomorskiej BWOP – 13.

W ostatnich latach działalności SPS WW (w roku 1965 i 1966 – zob. załącznik 1) jej struktura organizacyjna zawierała cztery podstawowe części składowe, w tym:

- Komendę SPS (komendant, zca komendanta szkoły ds. polit., szef szkoły oraz pisarz gospodarczy – żołnierz zsw);
- wykładowców (st. wykładowca i wykładowca);
- dwa plutony szkolne – 1. pluton szkolny (4 dr.) – dca: por. Hieronim Tyll, 2. pluton szkolny (4 dr.) – dca: kpr. pchor. Jan Marczyński;
- dwa plutony kursu (sanitariuszy) – 1. pluton (4 dr.) – dca: plut. pchor. Marian Pietracha, 2. pluton (4 dr.) – dca: vacat²².

Na ostatni kurs sanitariuszy organizowany w szkole 3 lipca 1966 r. skierowano 47 żołnierzy WOP. Zostali oni przydzieleni do 1. i 2. plutonu (każdy z nich liczył po 4 drużyny)²³.

¹⁹ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 65, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 208 z 25.10.1965 r., s. 53–57.

²⁰ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 66, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 25 z 31.01.1966 r., s. 36–39.

²¹ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 66, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 60 z 12.03.1966 r., s. 36–39.

²² ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 97, Książka ewidencyjna SPS wcielenie wiosna 1966, s. 1–4.

²³ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 98, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 157 z 4.07.1966 r.; oraz Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 159 z 6.07.1966 r.

Tabela 5

**Przydział żołnierzy kursu sanitariuszy w SPS WOP do jednostek WOP
z 18 marca 1966 r.**

Table 5

**Assignment of soldiers who completed the paramedic course
in the Medical Non-Commissioned Officers School of the Interior Forces
to units of the Border Defense Forces of 18 March 1966**

Lp.	Jednostka WOP	Liczba żołnierzy-sanitariuszy skierowanych do jednostki WOP	Odsetek żołnierzy
1.	Karpacka BWOP	5	6
2.	Górnośląska BWOP	10	12
3.	Sudecka BWOP	5	6
4.	Łużycka BWOP	14	18
5.	Lubuska BWOP	14	18
6.	Pomorska BWOP	13	17
7.	Bałtycka BWOP	6	7
8.	Kaszubska BWOP	5	6
9.	Oficerska Szkoła WOP	2	3
10.	Białostocki Oddział WOP	2	3
11.	Chełmski Oddział WOP	1	1
12.	Przemyski Oddział WOP	2	3
Ogółem żołnierzy		79	100

Źródło: ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 66, Rozkaz dzienny komendanta SPS WOP nr 65z 18.03.1966 r., s. 75–78

Zgodnie z programem szkolenia kursu sanitariuszy egzaminy końcowe wszystkich uczestników kursu przeprowadzono 15–16 sierpnia 1966 r. z następujących przedmiotów:

- organizacja i taktyka służby zdrowia (OTSZ),
- anatomia,
- chirurgia,
- higiena,
- epidemiologia,
- choroby wewnętrzne,
- OPBMAR (obrona przed bronią masowego rażenia)²⁴.

Należy podkreślić, że podczas nauki elewi SPS WOP w Szczecinie odbywali także praktyki zawodowe. Dla przykładu, 26 września 1966 r. na praktykę do poszczególnych jednostek wojskowych na terenie miasta udało się 29 elewów 1. plutonu, a 2 października – 26 elewów 2. plutonu.

²⁴ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 98, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 186 z 8.08.1966 r., s. 76.

Tabela 6

Przydział elewów plutonów szkolnych SPS WOP na praktyki do jednostek wojskowych na terenie Szczecina 26 września i 2 października 1966 r.

Table 6

Assignment of school platoons of the Medical Non-Commissioned Officers School of the Interior Forces to internships at military units in Szczecin of 26 September and 2 October 1966

Lp.	Jednostka wojskowa	Liczba żołnierzy skierowanych na praktykę	
		1. plutonu (26.09.1966)	2. plutonu (2.10.1966)
1.	JW 3465 (ul. Mickiewicza)	5	5
2.	JW 3692 (o.plot – ul. Ku Słońcu)	5	5
3.	JW 2015 (ul. Ku Słońcu)	5	5
4.	Jednostka WOW im. Ziemi Szczecińskiej (al. Piastów)	5	5
5.	JW 3458 (ul. Łukasińskiego)	5	5
6.	Pomorska BWOP	4	1
Ogółem żołnierzy		29	26

Źródło: ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 99, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 227 z 1966 r., s. 17 oraz Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 233 z 1966 r., s. 22

Zgodnie z programem szkolenia podoficerów sanitarnych ostatnie końcowe egzaminy dla całego stanu osobowego (elewów) szkoły przeprowadzono 17–18 października 1966 r. Słuchaczy oceniano nadal z siedmiu następujących przedmiotów:

- OTSZ,
- OPBMAR,
- chirurgia,
- higiena,
- choroby wewnętrzne,
- epidemiologia,
- szkolenie polityczne²⁵.

Dwa dni później – 20 października 1966 r. – żołnierzy, którzy zakończyli szkolenie w SPS WW, skierowano do macierzystych jednostek WOP i KBW²⁶.

SPS WW w Szczecinie rozformowano w roku 1966, a braki kadrowe w tej specjalności miało uzupełniać MON²⁷.

Podsumowanie

Oceniając kilkuletni okres funkcjonowania SPS WW w Szczecinie (1958–1966), należy stwierdzić, że w tym czasie placówka ta wykształciła liczną grupę podofice-

²⁵ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 99, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 244 z 1966 r., s. 51.

²⁶ ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 99, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 248 z 1966 r., s. 33–35.

²⁷ Z. Jackiewicz, *Wojska...*, s. 168.

rów i szeregowych specjalistów-sanitariuszy, którzy zasilili personel medyczny jednostek WOP i KBW. W placówce tej elewi i szeregowi uzyskiwali wiedzę fachową, która była im niezbędna podczas służby wojskowej w jednostkach WOP i KBW. Była ona im również przydatna po zakończeniu zsw, w późniejszym życiu cywilnym.

Bibliografia

Archiwum Straży Granicznej (dalej ASG) w Szczecinie

- Akta DWOP, sygn. nr 1177, t. 33, Program szkolenia sanitariuszy WOP na rok 1958/1959, Warszawa 1958.
- Akta DWOP, sygn. nr 1611, t. 73, Rozkaz organizacyjny dcy WOP nr 06 z 1 lipca 1958 r.
- Akta DWOP, sygn. nr 1413, t. 10, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP nr 0105/Sztab z 4.07.1958 r. w sprawie szkolenia personelu sanitarnego dla potrzeb jednostek WOP i KBW.
- Akta DWOP, sygn. nr 1286, t. 96, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP nr 04 z 7.01.1959 r. w sprawie szkolenia podoficerów rocznika 1938 na szkołach i kursach sanitariuszy, chemików, majstrów rusznikarskich oraz kierowców łodzi motorowych.
- Akta DWOP, sygn. nr 1286, t. 96, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP nr 0101/Sztab z 19.06.1959 r. w sprawie szkolenia personelu sanitarnego dla potrzeb jednostek WOP i KBW.
- Akta DWOP, sygn. nr 1413, t. 11, Wytyczne dowódcy WOP w sprawie organizacji szkół podoficerskich i kursów specjalistycznych spośród żołnierzy rocznika 1939.
- Akta DWOP, sygn. nr 1606, t. 41, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP pf 78/Sztab z 14.04.1960 r. w sprawie zakończenia szkolenia programowego w Podoficerskiej Szkole Sanitarnej WW przy 12. PBWOP.
- Akta DWOP, sygn. nr 1544, t. 144, Zestawienie liczbowe żołnierzy służby zasadniczej rocznika 1942 przeznaczonych do szkolenia (zał. nr 1 do wytycznych Szefa Sztabu WOP przy rozkazie dcy WOP nr 0179/WOP z 14.12.1962 r.).
- Akta DWOP, sygn. nr 1544, t. 114, Zarządzenie Szefa Sztabu WOP płk Bronisława Wąsowskiego nr 0151 z 13.08.1963 r. o zabezpieczeniu medycznym ćwiczeń wojskowych w 23. Chełmskim Oddziale WOP w dniach 26.08-16.09.1963 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1939, t. 60, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 2 z 1.09.1964 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 63, Książka ewidencyjna Szkoły Sanitarnej WOP 2.02–30.07.1965 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 64, Książka ewidencji Szkoły Sanitarnej WOP 2.02.1965–30.07.1965 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 65, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 162 z 31.08.1965 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 65, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 208 z 25.10.1965 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 66, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 25 z 31.01.1966 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 66, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 60 z 12.03.1966 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 66, Rozkaz dzienny komendanta SPS WOP nr 65 z 18.03.1966 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 97, Książka ewidencyjna SPS wcielenie wiosna 1966 r.
- Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 98, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 157 z 4.07.1966 r. oraz Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 159 z 6.07.1966 r.

Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 98, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 186 z 8.08.1966 r.
Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 99, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 227 z 1966 r. oraz

Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 233 z 1966 r.

Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 99, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 244 z 1966 r.

Akta PBWOP, sygn. nr 1941, t. 99, Rozkaz dzienny komendanta SPS nr 248 z 1966 r.

Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 63, Książka ewidencyjna Szkoły Sanitarnej WOP 2.02–
–30.07.1965 r. oraz sygn. nr 1940, t. 64, Książka ewidencyjna Szkoły Sanitarnej WOP
1.09–30.10.1965 r.

Jackiewicz Z., *Wojska Ochrony Pogranicza 1945-1991. Krótki informator historyczny*,
Kętrzyn 1998.

Łach H., *System ochrony polskiej granicy państwowej w latach 1989–2004*, Olsztyn
2013.

Prochwicz J., *Wojska Ochrony Pogranicza 1945-1965. Wybrane problemy*, Piotrków
Trybunalski 2011.

Summary

The Medical Non-Commissioned Officers School of the Interior Forces was the only school that prepared non-commissioned officers and paramedics to serve with the Interior Forces of the People's Republic of Poland. It was a part of the structure of the 12th Pomeranian Border Defense Forces Brigade in the years 1958–1966. The article discusses the creation and the organizational development of the school and describes its role in the education of non-commissioned officers and paramedics for service with the Border Defense Forces and the Interior Security Corps (ISC). The authors discuss such matters as the origin and organizational development of the school, the organization and implementation of the teaching process, the subjects taught, and the staff working at the school.

Załącznik 1

Obsada etatowa SPS WW w 1965 r.

Lp.	Stanowisko	Stopień wg etatu	Okres zajmowania stanowiska	
			2 lutego – 30 lipca 1965 r.	1 września – 30 października 1965 r.
			stopień, imię i nazwisko	stopień, imię i nazwisko
Komenda SPS WW				
1.	Komendant szkoły	mjr	mjr Mieczysław Adamczyk	mjr Mieczysław Adamczyk
2.	Zca komendanta szkoły ds. politycznych	kpt.	kpt. Jerzy Bułyk	kpt. Jerzy Bułyk
3.	Szef szkoły	st. sierż.	sierż. Władysław Ziembczonek	sierż. Władysław Ziembczonek
4.	Pisarz gospodarczy	szer.	st. szer. Stanisław Grycel	–
Wykładowcy				
5.	St. wykładowca	mjr	kpt. Józef Brzostek	kpt. Józef Brzostek
6.	Wykładowca	kpt.	kpt. Henryk Pacut	kpt. Henryk Pacut
Dowódcy plutonów				
7.	Dca 1. plutonu (4 dr.)	por.	kpr. pchor. Zdzisław Markowski	por. Hieronim Tyll
8.	Dca 2. plutonu (4 dr.)	por.	por. Hieronim Tyll	plut. pchor. Zdzisław Markowski
9.	Dca 3. plutonu (4 dr.)	por.	plut. pchor. Stanisław Baster	plut. pchor. Stanisław Baster
10.	Dca 4. plutonu	por.	–	vacat

Źródło: ASG w Szczecinie, Akta PBWOP, sygn. nr 1940, t. 63, Książka ewidencyjna Szkoły Sanitarnej WOP 2.02–30.07.1965 r., s. 1–6 oraz sygn. nr 1940, t. 64, Książka ewidencyjna Szkoły Sanitarnej WOP 1.09–30.10.1965 r., s. 1–6

